

DE ZONNEBLOEM.

Er is nog veel te doen voor de regte kennis ook van onze meest gewone wilde of algemeenst gekweekte planten, eer wij van hare gedaanten en bijzondere eigenschappen een helder denkbeeld hebben. Laat ons hiervan een voorbeeld geven en, naar aanleiding van een vroeger stukje van den beroemden SCHLECHTENDAL in de *Botanische Zeitung* van 1858, p. 121—124 en andere bronnen, trachten het een en ander wetenswaardigs betreffende onze gewone *zonnebloem* mede te deelen.

Deze plant is sedert langen tijd in Europa bekend. Althans in een werk van LOBEL van 1575 wordt reeds van haar gezegd, dat zij in Belgie in vele tuinen gekweekt wordt, doch „zelden rijp wordt, omdat dit late gewas door de winterkoude omkomt.” Zeker is, dat ook nu nog de zonnebloem door de vorst omkomt, maar het zaad wordt zelfs in het noorden van het land doorgaans wel rijp; hoeveel te meer dan bij Antwerpen en Gend! — Zoude men daaruit mogen gissen, dat de luchtgesteldheid in Nederland na de 16e eeuw iets zachter geworden is? — Haar oorspronkelijk vaderland is Peru en welligt ook de aangrenzende warme deelen van Amerika.

De naam *zonnebloem* wordt door velen afgeleid van de eigenschap, die daaraan wordt toegeschreven om het vlak der geopende bloem steeds naar het zonnelicht toe te wenden en zoo de zon in haren loop als het ware den ganschen dag te volgen. De latijnsche naam uit het grieksch afgeleid, *Helianthus*, beteekent letterlijk hetzelfde. Bij naauwkeurig toezien echter blijkt het, dat zij, wel is waar, even als vele planten zich eenigzins naar het licht wendt, maar niet, dat dit met de bloem zoo geregeld plaats heeft, als dit vroeger, soms zelfs zeer omstandig beschreven is. Immers men ziet 's zomers meermalen onderscheidene geheel geopende bloemen naar verschillende rigtingen gewend, zoodat men geneigd is aan te nemen, dat zij haar naam meer verschuldigd is aan hare gedaante, overeenkomende met de figuur, onder welke men oudtijds de zon pleegt af te beelden, gelijk CAMERARIUS te Neurenberg, waar zij in 1584 wel bekend was, reeds zeide, dat zij daar zonnebloem

geheeten werd, naar hare figuur en dat zij zich naar de zon wendt, welk laatste echter, gelijk wij zagen, niet al te veel naar de letter moet worden opgenomen. Dat zij dáár om haren weligen wasdom en voortbrenging van talrijke zaden reeds gunstig bekend was, blijkt uit de opgave van denzelfden schrijver, die in het jaar 1584 te Neurenberg zoodanige bloemen gehad had, welke 2364 goede rijpe zaden opgeleverd hadden.

Zij behoort tot de groote afdeeling der zamengestelden, waartoe ook onze *asters*, *dahlia's*, *distels*, *kamille*, *schorzeneeren*, *paardebloem* enz. behooren, dat zijn die planten, in welke vele kleine bloemen zoo dicht bij elkander staan, dat zij eene zamengestelde bloem schijnen uit te maken. Bij naauwkeurig onderzoek zal men bevinden, dat de zeer in het oog vallende in een breed geel bloemblad uitlopende randbloempjes, die de zoogenaamde straal uitmaken, alleen stampers bevatten, de geelbruine 5-tandige buisvormige bloempjes daarentegen van het midden of de zoogenaamde schijf, meeldraden en stampers. Al deze bloempjes zijn op een breedten vruchtbodem in kleine holten, bijna als de tanden in hunne kassen vast gehecht en staan elk aan den voet of, zooals de kruidkundigen zeggen, in de oksel van een stoppeltje (*palea*), dat zijn kleine schubvormige schutblaadjes op den vruchtbodem (evenals bij de *dahlia* enz.), ingeplant. Het is uit kleine stipvormige kliertjes, welke vooral op deze stoppeltjes voorkomen, dat eene harsige stof wordt afgescheiden van eene eigenaardige geur. Het is aan deze sterke geur waarschijnlijk toe te schrijven, dat, toen men in vroeger jaren beproefd had den grooten vruchtbodem van dit gewas (evenals de tot dezelfde afdeeling behorende artisjok) tot spijsje te gebruiken, men tot de uitkomst kwam, dat dit deel eetbaar was, maar een slechten smaak had.

VAUCHER wijst de opmerkelijke wijze aan, waarop die stoppeltjes zich eerst opheffen om de bloempjes uit te doen komen, daarna weder sluiten als het zaad zich begint te vormen en eindelijk zich weder openen om de losmaking en verwijdering van het rijpe zaad mogelijk te maken. Even zoo heeft, reeds vóór vele jaren — en dit is een ander bewijs hoeveel er in dagelijks voorkomende planten nog is op te merken — de hoogl. CL. MULDER aangetoond, dat bij de gewone paardebloem, hondetong of molsla (*Leontodon Taraxacum*) het groene omwindsel eerst, in den bloemknop, gesloten is, later zich bij dag door het zonlicht opent en tegen den avond weder (met de geheele bloem) sluit

en deze afwisselende opening en sluiting zoo lang voortzet tot de bloem uitgebloeid is. Dan sluit het omwindsel zich, de zaden rijpen onder deze beschutting, tot eindelijk het omwindsel zich nog eens, voor het laatst en geheel opent, ja zich zelfs nederslaat om de rijpe zaden, met hunne zaadpluizen gekroond, een vrijen uitweg te verleenen. Wij zien deze merkwaardige veranderingen in den stand des omwindsels en andere deelen; maar wie begrijpt duidelijk daarvan de oorzaak?

De zonnebloem wordt bij ons, zooals wij allen weten, zeer groot, meer dan manshoogte; maar in zuidelijke landen wordt zij veel grooter: in Spanje wel tot 24 voet hoogte, in Portugal heet zij daarom *gigante*. In een onlangs uitgekomen geschrift van ALEXANDER PETZOLDT (*der Kaukasus*, Leipzig 1866), zijnde eene beschrijving van den Kaukasus naar door den schrijver aldaar in 1863 en 1864 gedane reizen, komt, (I, p. 56) het volgende voor: „In de nabijheid van Georgiewsk, waar talrijke velden gezien worden, op welke in wijd staande rijen zonnebloemen (*Helianthus annuus*) gekweekt worden met daar tusschen staande allerfraaiste aardbezieboomen¹⁾, zag ik een knaap, die zich bezig hield met het eten der rijpe zaden van zulk een zonnebloem. Daar mij hare ongewone grootte in het oog viel, nam ik er naauwkeurig de maat van en bevond, dat haar schijf, natuurlijk zonder de randbloempjes, een middellijn had van niet minder dan ruim 20 Russische duimen. Welk een statige plant moet het geweest zijn, waar zulk eene reusachtige bloem op ontwikkeld was!”

De olie, welke in deze zaden bevat is, geeft aanleiding, dat zij dikwijls als eene versnapering, tot spijsze gebruikt worden, ook voor het gevogelte, en dat hare aankweeking als oliegewas meermalen is aanbevolen. De zonnebloemolie is werkelijk goed, maar men heeft van de aankweeking in het groot als oliegewas op vele plaatsen afgezien wegens de tijdroovende inzameling der vruchtjes, die vrij vast zitten op den vruchtbodem en wegens het moeilijk uitslaan der olie, uithoofde van het lederachtige der zaadomhulsels (de zwart gekleurde dop dezer

¹⁾ De schrijver noemt ze Arbusen. Dit is de arbousier fraisier (*Arbutus Unedo*), een boom, over welken de heer HARTSEN in het *Album der Natuur*, 1865, bl. 51 en 52, uit het zuiden van Frankrijk eenige berigten mededeelt. De vleezige vruchten, eenigzins op onze aardbezen gelijkende, worden daar veel gegeten. Zoo ook elders in het zuiden van Europa. In Dalmatie dienen zij ook veel tot het stoken van eene soort van brandewijn.

nootjes). Misschien dat het losmaken van het zaad in warmer landen gemakkelijker gaat en de opbrengst daar ook grooter wordt.

Volgens het *Tijdschrift voor Nijverheid*, IX, (1845), blz. 521—522 was het persen van olie uit zonnebloemzaad in 1844 vrij algemeen in Rusland. Aanzienlijke hoeveelheden van deze zeer bruikbare olie kwamen toen te Moskou en St. Petersburg ter markt. Op een landgoed van den graaf SCHEREMETJEN werden ruim 3500 bunders land daarmede bebouwd, welke, behalve het nut, dat de bladen als veevoeder en de drooge stengels als brandstof opleverden, eene zeer belangrijke opbrengst aan olie gaven.

Het is hier de plaats niet om over de wijze van aankweeking der zonnebloem als landbouw-gewas te spreken. De belangstellende kan dit vinden in G. C. BALJER, *Anleitung zum Anbau der wichtigsten Handels-Gewächse*, Hannover 1838, p. 66—73. Het zal in Nederland vooral aankomen op de berekening der kosten van voortbrenging en latere bewerking van het zaad, in vergelijking met de daarvan te wachten voordeelen.

v. H.
